

Aktiverande styrdokument

Datum:
2020-03-11

Diarienummer:
ALN-2018-0520
KSN-2019-2644

Beslutsfattare:
Kommunstyrelsen

Dokumentansvarig:
Äldrenämnden

Handlingsplan för äldrevänlig kommun

Översiktsplan

Mål och budget

Program

Verksamhetsplaner och affärsplaner

Handlingsplaner och övriga planer

Innehåll

Inledning	3
Syfte	3
Omfattning och ansvar	3
Åtgärder för de tre utvecklingsområdena	5
Utvecklingsområde 1: Livsmiljö	5
Utvecklingsområde 2: Jämlikhet och delaktighet	7
Utvecklingsområde 3: Hälsa och välbefinnande.....	9
Uppföljning	11
Definitioner och begrepp	12
Relaterade dokument.....	14

Inledning

Kommunfullmäktige har fastställt Program för äldrevänlig kommun som är ett aktiverande dokument och sätter ramarna för och prioriterar hur kommunens äldrepolitik ska stärkas och utvecklas. Programmet utgår från FN:s globala hållbarhetsmål, målen för den nationella äldrepolitiken¹, Folkhälsomyndighetens fyra hörnpelare för gott åldrande: social gemenskap, delaktighet, fysisk aktivitet och goda matvanor samt äldres upplevelse av självständighet, oberoende, inflytande, delaktighet, aktivitet och tillgänglighet. Det formulerar en samlande strategi för hur Uppsala kommunkoncern, i samverkan med det omgivande samhället, kan förstärka de äldre medborgarnas möjligheter att leva ett självständigt och rikt liv utan särskilda stödinsatser från samhället. Det utgör även en grund för att öka samverkan mellan olika parter, skapa goda kommunikations- och informationsflöden samt förstärka en väl fungerande och aktiv dialog med de äldre som bor, verkar och lever på landsbygderna och i staden. Avsikten är också att i linje med kommunkoncernens värdegrund ge förutsättningar för samverkan, synergier, innovationer och flexibilitet i arbetet. Programmet ska utgöra en samlande plattform för att etablera samsyn, främja äldres delaktighet, motverka särlösningar samt fungera som ett verktyg för att stödja, genomföra, följa upp och utveckla det löpande arbetet för en äldrevänlig kommun.

Syfte

Handlingsplan för äldrevänlig kommun är ett kommunkoncernövergripande aktiverande styrdokument och syftar till att konkretisera de tre utvecklingsområden som beskrivs i Program för äldrevänlig kommun med åtgärder, tidplan samt ansvariga för genomförande av åtgärder. Handlingsplanen beskriver även när och hur åtgärderna ska följas upp.

Omfattning och ansvar

Handlingsplanen gäller för nämnder och bolagsstyrelser i Uppsala kommunkoncern samt den verksamhet som direkt finansieras av kommunala medel. Nämnder och bolagsstyrelser ansvarar för att handlingsplanen genomförs i den egna organisationen. Den ska fungera som underlag till Mål och budget samt för nämndernas verksamhetsplaner och bolagsstyrelsernas affärsplaner. Handlingsplanen kompletterar program för äldrevänlig kommuns definierade utvecklingsområden.

Såvida annat inte uttryckligen skrivs omfattar samtliga åtgärder hela gruppen 60+ med dess individuellt och kollektivt varierade förutsättningar, med särskild hänsyn till de sju lagstadgade diskrimineringsgrunderna: kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder. Handlingsplanens åtgärder omfattar alltid såväl Uppsala stad som Uppsalas landsbygd om inte annat uttryckligen skrivs.

¹ Äldre ska kunna leva ett aktivt liv och ha inflytande i samhället och över sin vardag, kunna åldras i trygghet och med bibehållet oberoende, bemötas med respekt samt ha tillgång till god vård och omsorg.

Äldrenämnden ansvarar för program för äldrevänlig kommun och den kompletterande handlingsplanen. Ansvaret innefattar övergripande stöd och samordning samt spridning av program och handlingsplan i samverkan med relevanta aktörer i och utanför kommunkoncernen. Samverkan sker med aktörer så som civilsamhället, näringslivet, Region Uppsala, statliga myndigheter och andra organisationer för att åstadkomma en ökad äldrevänlighet i Uppsala.

Åtgärder för de tre utvecklingsområdena

Handlingsplanens åtgärder baseras på innehåll och slutsatser i baslinjemätningen, medborgardialogerna, forskning samt diskussion med kommunala tjänstepersoner och en inventering av önskvärda initiativ inom kommunkoncernen. Handlingsplanen syftar till att samla, tydliggöra, initiera och lyfta äldreperspektivet i kommunkoncernens olika aktiviteter. Åtgärderna är formulerade på ett övergripande sätt som tydliggör ambitioner och ger utrymme för flexibilitet och innovation i genomförandet.

Utvecklingsområde 1: Livsmiljö

Identifierat fokus inom utvecklingsområdet

- Bostäder och boendemiljöer, utemiljöer och infrastruktur i hela kommunen så väl stad som på landsbygderna ska vara anpassade till äldres behov. Äldres behov innefattar tillgång och utbud, prisnivå, fysisk tillgänglighet, social delaktighet, en hälsofrämjande livsstil samt trygghet och säkerhet.
- Alla inomhus- och utomhusmiljöer ska utformas så att de är tillgängliga för alla samt är säkra och trygga.

Nr.	Åtgärd	Huvudansvarig	Andra berörda nämnder och bolag	År
1.1	Bevaka att identifierade behov och åtgärder kring bostäder och äldres boendesituation inarbetas i kommande program och handlingsplan för bostadsförsörjning.	KS	ÄLN	2020
1.2	Medverka i innovationsprojektet <i>Max 4 Lax - delningsarkitektur för äldre kvinnor.</i>	KS	ÄLN, Uppsalahem	2020
1.3	Se till att nya mötesplatser för äldre samnyttjas och samlokaliseras med andra verksamheter så som skola, studentlägenheter, matsal, och idrottshall i så kallade samverkanshus för utbyte mellan generationer och för att bättre ta tillvara äldres kapacitet.	KS	ÄLN, OSN, UBN, IFN, KTN, GSN, PBN, RÄN, Stadsteatern, UKK, Fyrishov, Skolfastigheter, Sport- och rekreationsfastigheter	2020–2022
1.4	Verka för att äldre lätt kan nå lokaler för äldreanpassade sociala aktiviteter och gemenskap.	KS	ÄLN, OSN, KTN, IFN, GSN, PBN, Stadsteatern, UKK, Fyrishov	2020–2021
1.5	Utöka äldres möjlighet till seniorluncher genom att bland annat tillgängliggöra skolmatsalar och genom samverkan med näringslivet.	ÄLN	KS, OSN, UBN, Skolfastigheter	2020–2021

Nr.	Åtgärd	Huvud-ansvarig	Andra berörda nämnder och bolag	År
1.6	Utveckla den fysiska infrastrukturen så att äldre lätt och tryggt kan nå vardagservice, så som dagligvaruhandel, bibliotek, samt anslutningsplatser för kollektivtrafik.	KS	PBN, GSN	2020–2021
1.7	Utforma inomhus- och utomhusmiljöer enligt principer för universell utformning så att de ska kunna användas av alla i största möjliga utsträckning utan behov av anpassning eller specialutformning.	KS	PBN, GSN, IFN, Uppsalahem, Uppsala parkering	2020–2021
1.8	Förbättra och öka antalet allmänna sittplatser samt genom samverkan med berörda fastighetsägare förbättra sittmöjligheter i och i anslutning till fastighet och butiker.	GSN	KS	2020–2021
1.9	Tillhandahåll trygghetskapande belysning och ökat antal bänkar som del av offentlig konst.	KTN	GSN, Uppsalahem, Uppsala Parkering	2020–2022
1.10	Möjliggör tryggare övergångar för gångtrafikanter genom längre tid mellan omslag vid trafikljus.	GSN		2020–2021
1.11	Fortsätta förbättra snöröjning och sandning med prioritering för gångtrafikanter.	GSN		2020–2021
1.12	Förbättra trygghet och säkerhet i utomhusmiljöer under alla tider på dygnet.	KS	Alla nämnder och bolagsstyrelser	2020–2021
1.13	Tillhandahåll information om tillgänglig fysisk utomhusmiljö, exempelvis ledstråk, ramper och toaletter.	GSN	ÄLN, OSN, KS, IFN	2020–2021
1.14	Påbörja tillgänglighetsanpassning av busshållplatser, bland annat kring Akademiska sjukhuset.	GSN		2020
1.15	Utveckla markanvisningsverktyget för att möta äldres behov.	KS		2020–2021
1.16	Utreda behov och möjlighet till separerade gång- och cykelbanor.	GSN		2020–2021

Utvecklingsområde 2: Jämlikhet och delaktighet

Identifierat fokus inom utvecklingsområdet

- Invånare i Uppsala kommun ska vara självständiga och på alla sätt vara en naturligt integrerad del i samhällslivet även som äldre.
- Medborgare 60+ ska ha likvärdiga möjligheter till ett meningsfullt liv med social delaktighet, arbete, utbildning, kulturupplevelser, information, kommunikationsmöjligheter, mobilitet, inflytande, engagemang och stimulans, oavsett den enskildes ekonomiska förmåga.
- Service, tjänster och kulturutbud måste anpassas till äldres behov och åldersdiskriminering motarbetas.

Nr.	Åtgärd	Huvud-ansvarig	Andra berörda nämnder och bolag	År
2.1	Aktivt påverka Region Uppsala i att utveckla kollektivtrafiken enligt äldres behov i första hand avseende lägre priser för seniorer, fysisk tillgänglighet, närhet och turtäthet.	KS	ÄLN, OSN	2020
2.2	Aktivt arbeta för billigare kollektivtrafik genom införande av ett seniorkort för äldre 70+ som gäller under lågtrafik.	KS	ÄLN, OSN	2020–2021
2.3	Utforma grundläggande analog och digital samhällsservice och tjänster enligt principer för universell utformning så att de ska kunna användas av alla i största möjliga utsträckning utan behov av anpassning eller specialutformning.	KS	Alla nämnder och bolagsstyrelser	2021–2023
2.4	Främja nya och befintliga innovativa tekniska lösningar för att öka äldres oberoende och mobilitet, till exempel genom transporthjälpmiddel och välfärdsteknik.	ÄLN	KS, OSN, GSN	2021–2022
2.5	Utveckla kommunens förmåga att nå kommuninvånare 60+ med anpassad och aktuell information om aktivitets- och serviceutbud, erbjudanden samt olika former av stödjande insatser.	ÄLN	OSN, KS, KTN, IFN, UKK, Stadsteatern, Fyrishov	2020–2021
2.6	Gör Uppsala kommun till en mer attraktiv arbetsgivare för anställda och arbetssökande 60+ genom att ge möjlighet till flexibla anställningsvillkor och utvecklingsmöjligheter.	KS	Alla nämnder och bolagsstyrelser	2020–22

Nr.	Åtgärd	Huvud-ansvarig	Andra berörda nämnder och bolag	År
2.7	Fortsatt erbjuda fortbildning till äldre som önskar öka sina kunskaper inom digitalisering samt möjlighet att använda ny digital teknik och service.	KTN	ÄLN, OSN	2020
2.8	Öka tillgängligheten till träffpunkter och mötesplatser för äldre, äldrevänliga samhällstjänster och kommersiell service i hela kommunen så väl stad som på landsbygd, t ex genom mobila träffpunkter.	KS	ÄLN, OSN, KTN, GSN	2020–2021
2.9	Inför en kulturgaranti för äldre som inte själva kan uppsöka kulturverksamhet. Kulturgarantin syftar till att erbjuda kulturupplevelser med konstnärlig kvalitet utifrån de äldres önskemål och behov.	KTN	ÄLN, OSN, Stadsteatern, UKK	2020–2021
2.10	Utveckla former för att etablera kontakt och dialog med äldre med utländsk bakgrund.	ÄLN	KS, OSN	2020–2021
2.11	Öka hbtq-kompetensen inom förebyggande samt vård- och omsorgsverksamheter riktade mot äldre.	ÄLN	KS; OSN, SCN, ÖFN	2020–2021
2.12	Öka äldres känsla av tillhörighet och sammanhang i föreningslivet.	IFN	ÄLN, OSN, KTN	2020–2021
2.13	Fortsätta medborgardialoger riktat mot äldre i enlighet med WHO:s nätverks riktlinjer.	ÄLN	OSN	2020–2030
2.14	Identifiera områden där äldres kompetens och erfarenhet kan bidra till att stärka kommunens verksamheter, till exempel läxhjälp, lärarvikarier, leda fritidsaktiviteter eller liknande.	ÄLN	AMN, IFN, UBN, KS	2020–2021

Utvecklingsområde 3: Hälsa och välbefinnande

Identifierat fokus inom utvecklingsområdet

- Invånare i Uppsala kommun ska ha möjlighet till ett aktivt och hälsosamt åldrande.
- Äldre ska som enskilda individer ha bästa möjliga fysiska och psykiska hälsa. Som grupp ska den äldre befolkningens fysiska och psykiska hälsa kontinuerligt öka och bli mer jämlik.

Nr.	Åtgärd	Huvud-ansvarig	Andra berörda nämnder och bolag	År
3.1	Samarbeta med Region Uppsala inom ramen för "Effektiv och nära vård" för att underlätta för äldre att komma i kontakt med och få vård och omsorg.	ÄLN	OSN, AMN, SCN	2020–2021
3.2	Skapa en inkluderande idrott för alla genom utökad information om möjligheter till fysisk aktivitet i Uppsala kommun.	IFN	ÄLN, OSN, Sport- och rekreativfastigheter, Fyrishov	2020–2021
3.3	Öka äldres möjlighet till livslångt idrottande och tillgång till fysisk aktivitet genom utökad möjlighet till egenorganiserad fysisk aktivitet (boule, utegym, elljusspår), samt förbättrad tillgänglighet till kommunala idrottsanläggningar.	IFN	ÄLN, OSN, Sport- och rekreativfastigheter, Fyrishov	2021-
3.4	Utveckla mötesplatsfunktioner med kulturella förtecken.	KTN		2020–2021
3.5	Ta fram nya insatser för att motverka ofrivillig ensamhet, så som handslag med pensionärsföreningar om uppsökande verksamhet.	ÄLN	OSN, Fyrishov	2020–2021
3.6	Utveckla konceptet besöksvänner efter sjukhusvistelse för att stötta äldre som behöver stöd i att komma tillbaka till en meningsfull vardag.	ÄLN	OSN	2020–2021
3.7	Vidareutveckla initiativ med ideella organisationer för att främja utevistelse så som Cykling utan ålder.	ÄLN	IFN, KTN, KS	2020–2021
3.8	Utveckla utbudet av hälsofrämjande insatser på träffpunkter som när både kvinnor och män.	ÄLN	IFN, KTN, KS	2020–2021

Nr.	Åtgärd	Huvud-ansvarig	Andra berörda nämnder och bolag	År
3.9	Utveckla samarbete med ideella organisationer för att främja aktiviteter på särskilt boende.	ÄLN	OSN	2020
3.10	Stärk kompetens hos medarbetare och utveckla stöd för samtal kring existentiella livsfrågor för äldre.	ÄLN	OSN	2020–2021
3.11	I samverkan med ideella organisationer och trossamfund säkerställa att det finns självhjälpsgrupper för äldre personer, för de som till exempel upplever en personlig kris eller svåra existentiella frågor.	ÄLN	OSN	2020–2021
3.12	Genomföra en översyn av det ekonomiska stödet till föreningar och organisationer inom äldreområdet för att säkerställa att deras aktiviteter främjar hälsa och social delaktighet.	ÄLN	OSN, KS, KTN, IFN	2020–2021
3.13	Införa ett lokalt aktivitetsstöd för föreningar som bedriver verksamhet för personer 60 år och äldre.	KS	ÄLN, OSN, IFN, Fyrishov	2020–2021
3.14	Förbättra äldres nutrition genom att erbjuda mer varierat utbud för personer med matservice som biståndsbedömd insats.	ÄLN	KS, OSN	2020–2021
3.15	Förbättra måltidsmiljö och matkvalitet på seniorrestaurangerna så att de ännu bättre möter äldres behov av goda matvanor.	ÄLN (miljö) KS (kvalitet)	OSN, MHN	2020–2021
3.16	Genomför informationsinsatser om äldre och mat/nutrition för målgruppen.	ÄLN	OSN	2020–2021
3.17	Minska äldres risk- och missbruk av alkohol och droger genom utvecklade arbetsätt för att upptäcka och förebygga hög alkoholkonsumtion hos äldre.	ÄLN	OSN, SCN	2020–2021
3.18	Utveckla kommunens preventiva arbete för fallolyckor genom att fastställa riktlinjer för fallprevention samt sprida information.	ÄLN	OSN, KS	2020–2021
3.19	Ta fram indikatorer anpassade för att följa upp arbetet med äldrevänlig kommun utifrån WHO:s <i>Measuring the age-friendliness of cities: A guide to using core indicators</i> .	ÄLN	OSN, KS	2020–2021

Uppföljning

Äldrenämnden är ansvarig för program för äldrevänlig kommun och därmed ansvarig för uppföljning och utvärdering av handlingsplan och program enligt av kommunstyrelsen fastställd process. I handlingsplanen har utvecklingsområdena konkretiserats i åtgärder och där anges också vilka nämnder och bolagsstyrelser som särskilt ansvarar för att arbeta med åtgärderna. Alla nämnder och bolagsstyrelser ska årligen redovisa resultatet av sitt arbete med att uppfylla de uppställda målen till kommunstyrelsen.

Äldrenämnden och kommunstyrelsen följer årligen upp program och handlingsplan i ordinarie programuppföljning och reviderar handlingsplanen vid behov. Revidering ska ske genom gemensam beredning.

Definitioner och begrepp

Denna ordlista innehåller definitioner av begrepp kring aktivt och hälsosamt åldrande. Definitionerna bygger i första hand på befintliga internationella dokument.

Biblioteksbusen är Uppsala kommuns mobila bibliotek.

Bygglov på väg är Uppsala kommuns mobila bygglovsrådgivning.

Cykling utan ålder är en ideell förening som i samverkan med Röda Korset och kommunala äldreboenden tar med äldre och personer med funktionsnedsättning på cykelturer i el-assisterade cyklar med passagerarsäte för två.

Diskrimineringsgrunder Lagens förbud mot diskriminering omfattar sju olika diskrimineringsgrunder. Dessa är: kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder. I sammanhang av program och handlingsplan för äldrevänlig kommun kan det vara på sin plats att för diskrimineringsgrunden ålder särskilt beakta den stora spännvidd av åldrar som ryms inom begreppet äldre, 60+.

Effektiv och nära vård är ett arbete som genomförs av Region Uppsala i samverkan med länets kommuner i linje med det nationella arbetet kring God och nära vård. Vården och omsorgen behöver anpassas efter nya behov och utmaningar i ett växande Uppsala. Målbilden för effektiv och nära vård 2030 innebär en omställning där insatser som behövs ofta ska komma närmare invånarna både geografiskt, digitalt, tillgängligt och relationellt. Den nära vården är också den självklara arenan för det förebyggande arbetet.

Hälsosam åldrande är processen att utveckla och bibehålla den funktionella förmågan som möjliggör välbefinnande i äldre åldrar (WHO, 2015b).

Informations- och kommunikationsteknik (IKT) är informationsteknik (IT) med fokus på kommunikation.

Jämlikhetsfrämjande De åtgärder i handlingsplanen som beskrivs som jämlikhetsfrämjande syftar till jämlikhet i utfall och ej i insatser. Resultatet av åtgärden skall alltså vara en större jämlikhet, vilket potentiellt kan kräva ojämlika insatser.

Max 4 Lax - delningsarkitektur för äldre kvinnor är ett innovationsprojekt drivet av arkitektbyrå Theory Into Practice. Projektets syfte är att i det allmännyttiga bostadsbeståndet utveckla ett innovativt gemensamhetsboende med en max-hyra på 4000 kr och med fokus på äldre kvinnors behov.

Mobil förskola är en förskola med ett fordon som bas, oftast en buss.

Samverkanshus är en byggnad där olika verksamheter kan samverka. Begreppet förefaller inte etablerat och ibland överlappande med konceptet "allaktivitetshus". I Umeå finns exempelvis samverkanshuset Nordstjärnan där förskola, äldreomsorg och måltidsservice samverkar samt Norra Ålidhemsskolan med förskola, grundskola, storkök, familjecentral med mödravård, barnavårdscentral, öppen förskola och föreningslokaler. I Haninge planeras ett aktivitetshus som samlar en F-9 skola med bland annat ett bibliotek, en idrottshall, kulturskola, café samt en kombinerad fritidsgård för unga och träffpunkt för äldre.

Sakernas internet (efter engelskans "Internet of Things", IoT) syftar på hur inbyggd elektronik och internetuppkoppling i föremål, apparater, maskiner, fordon, byggnader m.m. kopplar samman dessa och möjliggör överföring av information eller kontroll från olika platser.

Välfärdsteknik är digital teknik som hjälper den enskilde att behålla eller öka sin självständighet, delaktighet, aktivitet och trygghet trots funktionsnedsättning. Digitala trygghetslarm, kameror för tillsyn, robotduschar eller sensorer som påminner om när det är dags att ta medicin, är exempel härpå.

Ålderism innebär diskriminering mot individer eller grupper på grundval av deras ålder. Ålderism kan ta många former, inklusive skadliga attityder eller diskriminerande praxis som befäster stereotyper. (WHO, 2015b).

Äldre Det finns flera definitioner och indelningar av åldersbegreppet. En vanligt förekommande indelning är barn- och ungdomslivet, vuxenlivet och åldrandet. Den senare kategorin indelas inom gerontologin i den tredje respektive den fjärde åldern. Den tredje åldern, yngre äldre, inleds för många när yrkesverksamheten upphör och kan fortgå under längre eller kortare tid. Den fjärde åldern präglas ofta av nedsatt fysisk och psykisk förmåga som kan leda till en hög grad av sjuklighet och omvårdnadsbehov.

Organisatoriskt räknas man som äldre i Uppsala kommun när man fyller 65 år. Då inträder äldrenämnden och omsorgsnämnden som ansvariga nämnder för den enskildes välfärd och behov av olika kommunala insatser, främst i form av hemtjänst eller äldreboende. 9 av 10 som fyllt 65 år saknar dock sådana insatser. WHO har inom samarbetet för äldrevänliga städer och samhällen fastställt åldersgränsen till 60 år. Om inte annat anges syftar begreppet "äldre" i program och handlingsplan för äldrevänlig kommun således på personer som är 60 år och äldre.

Äldre med riskbruk, missbruk eller beroende av alkohol är ett projekt i Uppsala kommun som syftar till att kartlägga förekomsten av äldre med missbruksproblematik, undersöka vilka delar av organisationen som möter målgruppen samt dess kompetens att hantera den. Syftet är också att identifiera insatser som saknas samt utforma rutiner för samverkan mellan organisationens olika delar.

Äldrevänlig kommun är namnet på Uppsala kommuns engagemang inom ramen för WHO-nätverket för äldrevänliga städer och kommuner ("the Global Network of Age-friendly Cities and Communities (GNAFCC)"). Såvida annat inte uttryckligen skrivs syftar äldrevänlig kommun alltid på såväl Uppsala stad som Uppsalas landsbygder och på såväl kommunorganisationen som alla andra samhällsaktörer. Äldrevänlig kommun är inte en beskrivning av ett rådande tillstånd utan betecknar ett mål och en ambition som Uppsala kommun genom medlemskapet i WHO-nätverket förbundit sig till.

Relaterade dokument

- Program för äldrevänlig kommun
- Rapport: [Äldrevänlig stad - Om hur det är att åldras i Uppsala \(2017\)](#).
- Översiktsplan
- Policy för Hållbar utveckling
- Program för full delaktighet för personer med funktionsnedsättning
- Landsbygdsprogram för Uppsala kommun
- Bredbandsprogram
- Handlingsplan, Bostad för alla
- Handlingsplan för trygghet och säkerhet
- Handlingsplan för överenskommelsen mellan kommun och föreningsliv
- Biblioteksplan
- Regionkontoret. (2018). Effektiv och nära vård 2030 – Målbild och strategi. Uppsala: Region Uppsala.
- Kartläggning av öppna förebyggande insatser i Uppsala kommun – 2018